

GİRİŞ:

Gelişen teknolojiye dayalı toplumsal değişmeler, hiç bir biçimde önlenemezler. Buna karşılık bu değişmeleri ilk kez tanımlayanlar ve gelişmeden yana olanlar her türlü eza ve cefaya maruz bırakılmışlardır. İşte bu çelişki ile birlikte çağımızda, tüm politik, ekonomik, sosyal ve diğer çelişkilerin çözümlenmesinde demokrasi sorunu kaçınılmaz olarak karşımıza çıkıyor. Kısacası; çağımızda her toplumsal çelişkinin olumlu ilerici çözümü demokratikleşmeden geçiyor.

Öte yandan demokrasinin yayılmasının temelini halk yığınlarının aktifliğinin artması oluştururken, politik kültür düzeyinin yükselmesi de bu süreçte olumlu etkide bulunuyor. Uluslararası demokratik hareketlerin yaygınlaşması, ekonomik, politik, ticari vs. ilişkilerin yoğunlaşması, dünyanın karşılıklı olarak ulusları birbirine bağlayan bütünü oluşturmasının demokratikleşmeye etkisi olmuyor mu? Kuşkusuz ulusların karşılıklı ilişkide bulunmaları, bu ilişkilerin giderek yaşamın her alanını kapsıyor olması, her bir ulusun yoksunluklarını-eksikliklerini diğer ulus aracılığı görmeleri şunu vereceğinden toplumsal gelişmeye, demokratikleşmeye hizmet edecektir.

Bu nedenle çağdaş dünyada demokrasi, bütün politik perspektiflerin - ki burada kastedilen toplumların gelişmesine yönelik politik istemlerdir- hem ortamlarını hemde dayanağını oluşturuyor.

Ortamıdır çünkü, politika ancak halkın gelişmesine yönelik düşüncelerin farklılığının olağan karşılandığı, bu düşünceler temelinde örgütlenme özgürlüğünün meşru kabul edilebildiği ortamda yığınlara uzanabilir. Ve yalnızca demokrasi içinde ya da demokratik ortamda insanın kendisine ve başka insanlara olan saygısının yeniden kazanılması gerçekleşebilir.

Dayanağıdır, çünkü hareketli yığınların kendisi gibi düşünmeyen "farklı"yı yok etme ikelliğinin hırslı soluğuna karşı demokrasi, yığınları ve bireyleri eğitme görevi üstlenir. Yığınların hareketinin toplumsal gelişmeye yönelmesinin koşulu, bu gelişmeyi sağlayacak "değişik" düşüncelerin yeşerebileceği bir ortamın varlığıdır. Başka bir deyişle, demokrasinin, toplumsal eğitimi düzenleme fonksiyonu nedeniyle onun politik kültürün gelişmesine olan katkısı unutulmamalıdır. Toplumsal gelişmeye hizmet edecek düşüncelerin oluşması ve bu doğrultuda örgütlenebilmesi, toplumsal psikolojik bir faktörle, yeni olanın kitlelerce tanınıp benimsenebilmesi, bu düşüncelerin demokrasi sınırında korunmasını, demokrasinin dayanak çizgisini zorunlu kılar. (Bkz. Jose Ortega-Y.Gasset, Kitlelerin hareketlenmesi - 1930)

Burada sözünü ettiğimiz demokrasi, azınlıkta kalan düşüncelerin de çoğunluk olabilmek için kendilerine hak ve olanak tanıdığı bir çoğunluk yö-

netimidir. Yani demokrasi çoğunluğun dikdatörlüğü değildir. Aksi taktirde toplumsal yaşamda ilerleme olamaz. Çünkü toplumsal ilerleme gelişmelerinin çözüm biçimini, gelişmedeki yeni eğilimleri ve problemleri önce azınlık görebiliyor. Demokrasi, bu azınlığın görebildiğini çoğunluğa aktarmasına ve çoğunluğun toplumsal ilerleme önündeki ivedi problemleri çözmek için hareketlendirmeye ön koşul yaratıyor. Bu nedenle demokrasi ile çoğunluğun dikta - törlüğü arasındaki farkı, azınlıkta kalan düşüncelerin sahiplerine tanınan güvenceler oluşturur. Montesguie'nun da belirttiği gibi, "demokrasiyi sevmek, aynı zamanda kendi kendinizi de ölçülü kılmayı gerektirir." (Yasaların Ruhuna Üzerine)

Pek doğal olarak azınlığın sahip olacağı güvencelerin, demokrasiyi yok edici etkinlikler olması beklenemez. Azınlık olduğu halde, kendi varlığının temeli olan demokrasiyi yok etmek isteyen kafasızlar tarihin her döneminde var olmuşlardır. Dolayısıyla demokrasinin yalnız çoğunluk yönetimine karşı değil, azınlıkta bulunan düşüncelere karşı da korunması gereklidir. Bu gelişkinin çözüm biçimi, yani hareket tarzı, insanı doğu tarihi sürecinde oluşmuş hümanizm (insancılık), milliyetlerin karşılıklı saygıya dayanan ilişkileri, halkın tarihine, her bir bireyin hakkına saygı vb. evrensel ve genel insani ilkelere dayanan hukuktur. Yani toplumsal gelişmenin zorunlu ölçütü, her bir toplumsal formasyonda demokrasiyi sürekli kılacak, onun sürekliliğini güvence altına alacak hukuksal mekanizmaların bulunmasına önem göstermektedir.

Ayrıca demokrasinin, tüm insanlığın politik, ekonomik ve diğer pratiğinin deneyim birikimi olduğu hatırlanırsa, demokrasinin durağan değil, sürekli gelişme içinde olmasının kaçınılmazlığı da görülecektir.

DEMOKRASİ ÜZERİNE KİMİ KLİŞELER

Günümüze kadar olan her bir tarihsel evrede, demokrasinin gelişmesinde bir kendiliğindenlik bulunuyordu. Başka deyişle demokrasi, tarihsel gelişme içinde kendisine bir yol buluyordu. Günümüzde ise demokrasinin kazanılması sürecinde kendiliğindenlik yeterli değildir. Bugün artık eskiden olmadığı kadar halk yığınlarının iktidara gelme olanakları yoğunlaşmıştır. Halkın büyük çoğunluğunun istemlerini yansıtmayan yönetimler, antidemokratik rejimler uzun erimli ayakta kalamıyorlar. Onların demokrasiye karşı tutumları hayatın olağan akışı ile çelişiyor. Çelişkinin çözülme sürecinde ise, kendiliğindenlik yetersiz kalıyor. Sınıflı toplumların ortaya çıktığı ilk dönemlerden yakın zamanlara kadar iktidara gelme olanağı, toplumsal azınlığın elinde bulunuyordu. Bu azınlık halk arasında belirli bir saygı ve korku ile otorite sağlıyordu. Geniş kitlelerin yönetim faaliyetine katılacakları mekanizmalar bulunmuyordu. Politika, dar bir azınlığın uğraşı olduğundan, alınacak yanlış bir kararın korkunç sonuçlar vermesi de kaçınılmaz oluyordu. Geniş kitlelerin politik yönetime söyasal katılımı-

nın 19. Y.Y ile başladığını belirtmeliyiz. Bunun ilk örneklerini ise, 1789 Fransız Devrimi, 1830 Chartist Hareketi, 1848 Fransa iç savaşları, 1871 Paris Komün Deneyimi, 1905-1917 Rus Devrimleri vs. oluşturuyordu.

Demokrasiyi, genel olarak toplumların gelişmesi ile birlikte nesnel olarak analiz etmek zorunludur. Onu, toplumsal gelişmeden ayrı tanımlamak, özünü boşaltmak yada işlevsiz kılmak demek olur. Demokrasinin gelişmesi ve sürekliliği ile toplumsal ilerleme arasında nasıl bir paralellik çizilebilir? Yeni bir üretim tarzının oluşması, üretici güçlerin gelişmesi, yeni, demokratik bir aşama olmadan gerçekleşemez. Kapitalist üretim tarzı oluşurken, feodalite içindeki demokratik unsurları geliştirmek zorunlu oluyor. Yada bu aşmadaki demokratik unsurlar, üretim süreci ile birlikte zorunlu olarak gelişiyor. Feodal unsurların inkarı ile çelişki çözülüyor. Bugün, kapitalizm içinde durum nedir? Uluslararası tekeller ve onların egemenliği sürüyor. Bu oluşumların yanında orta ve küçük üreticiler ile işçi sınıfı varlığını sürdürüyor. Bu kesimler kendi varlıklarını koruyabilmek ve geliştirebilmek için demokrasiyi savunmak, demokratik unsurları güçlendirmek zorundadırlar. Yaratıcı aydınlarda demokratik ortam olmadan kendi potansiyellerini gerçekleştiremezler, dolayısıyla onlar da demokrasiden yanadırlar.

Ancak bugün artık eskimekte olan demokrasi kavramına yönelik klişeler onun kazanılması sürecini frenliyor. Gelişmesini engelleyebiliyor. Bu klişeler ise bir kaç grupta toplanabilir:

I- Önce, demokrasinin sınırlarını mutlaklaştıran anlayıştan söz edilmeli; burjuva demokrasisi ile sosyalist demokrasi arasındaki karşıtlıktan başka birşey görülmeyince demokrasinin sınırları dar kalıplara hapsedilmiş olacaktır. Oysa, burjuva demokrasinin gelişmesi, sosyalist demokrasinin oluşum ve gelişiminin temelini oluşturur.

Sosyalist demokrasi, esas olarak yeni tipte bir formasyonla birlikte düşünülmelidir. Böyle olunca, sosyalist demokrasi, burjuva demokrasinin gelişmesinde yeni bir sıçrama olarak değerlendirilir. Bu nedenle burjuva demokrasinin olumlu yanlarının mutlak inkarı Leninizme aykırıdır.

Ancak burada açıklamakta fayda gördüğümüz; sosyalist demokrasinin "mantıksal" olarak burjuva demokrasiden üstün olduğu noktasıdır. Reel olarak sosyalist toplumdaki demokrasi eksikliği yada oluşabilecek çarpık biçimi, en gelişmiş burjuva demokrasiden geri olabilir. Öte yandan biliniyor ki, en gelişmiş burjuva demokrasisi dahi, sosyalist demokrasiyi kapsayamaz. Sosyalist demokrasinin gerçekleşmesi toplumsal formasyonla bağlıdır. İşçi sınıfı, sosyalizmi kurmakla salt kendi kurtuluşunu değil toplumun bütünü'nün de kurtuluşunu sağlar. İşçi sınıfının demokrasisi bu anlamda salt işçi sınıfı içinde değil, burjuva demokrasisini de kapsayan toplumun bütünü için gerçekleşmelidir.

Sosyalist formasyonla birlikte, sosyalist demokrasi kazanılır, ama onun

unsurlarının burjuva toplumsal formasyon içinde oluştuğunu yadsıyamıyoruz. Burjuva demokrasisinin gelişme düzeyi ne kadar yüksek olursa, halk yığınlarının demokratik-politik kültürünün aynı oranda yüksek olacağını, burjuva demokrasisi içinde halkın demokratik gelişmesinin sosyalist devrime (x) ve onun demokrasisine geçişini kolaylaştıracağını söyleyebiliyoruz.

Buradan çıkan pratik sonuç ise, burjuva demokrasisi ile sosyalist demokrasinin karşıtlığının mutlaklaştırılması ile, iki tip demokrasinin karşı karşıya getirilmesi, böylece burjuva toplumlarında demokrasi için sürdürülen savaşımın küçümsenmesi oluyor. Devrimi gerçekleştirmekle görevli işçi sınıfının, burjuva demokrasisi ile hiç bir ilişkisinin olmadığı gibi kaba, savaşımın mantığına ters yaklaşımlar ortaya çıkıyor. Demokrasinin en kararlı savunucuları ve koruyucuları olan işçi sınıfı böylesi yaklaşımlarla yalnızlığa itilebiliyor, reel olarak savaşımın dışında kalıyor.

2- Demokrasiyi sadece politik bir olay olarak, devletin çalışma tarzı olarak ele alan anlayışlardan söz etmeliyiz. Örneğin, Erhan Köksal "Demokratik sistemin en başta gelen özelliği seçimle oluşan bir iktidardır." demektedir. (E.Köksal. Batı modeli Demokrasinin gelişme koşulları-Mülkiyeliler Birliği yayınları: 8, S.298) Oysa demokrasi bir toplumsal yaşamın örgütlenme biçimidir. Demokrasi, devlet de içinde olmak üzere toplumsal hayatın tümünü, alt yapı ve üst yapıyı içeriyor. Demokrasisiz toplum olmaz mı? Tarihsel pratik olabileceğini gösteriyor. Ama yine demokrasinin olmadığı toplumların gelişmediğini de görüyoruz. Hangi toplumsal formasyonda olursa olsun, demokrasinin bulunmadığı toplumlar gelişemezler. Toplumun kısa süreli evrelerinde, demokrasi yokluğuna rağmen gelişme (fakat çarpık, tek yönlü gelişme) eğrisi çizmiş toplumların belirli bir tarihsel süreç sonunda bu gelişme eğrilerinin tersine döndüğünü, gelişmelerinin tıkanıp durduğunu, demokrasinin bu nedenle toplumsal bir gereksinim olarak ortaya çıktığını gözleyebiliriz. Bunun tersini düşünmek, demokrasiyi ancak kendisini başa getirmek için desteklemek ve başa geçtikten sonra da tahrip olmasına göz yummak demek olacaktır. Yani böylelikle, demokrasi yalnızca bir iktidar yolu, "iktidara gelme yolu" görülmektedir.

3- Demokrasinin tarihsel olarak geçici olduğu görüşünün mutlaklaştırılması ise bizi farklı sonuçlara götürüyor. Bu yaklaşım, kimi koşullarda çözüm ona toplumsal ya da kolektif-ulusal çıkarları korumak için demokratik ilkeleri, demokrasinin kutsal-evrensel değerlerini çiğnemek, inkar etmek ve bu inkarın temelinde toplumun sınıfsızlaşmakta olduğu gerekçesini kullanabilmek olanağına götürür. Diğer yandan toplumsal gelişmenin sınıfsız aşmasında (komünist toplumda) demokrasinin olmayacağı görüşünü mutlaklaştırmak, tarihin belirli bir evresinde toplumsal gelişmenin de duracağını ileri sürmek anlamına geliyor.

(x) Burada silahlı mücadele, sivil direniş, devrimler çağımızda ne formalar sistemi aracılığı ile, yani demokratik devrimleşme yolundan sosyalizme geçilir. Silahlı devrim çağı geçmek üzeredir.

Çünkü çıkarları farklı sosyal guruplar, bireyler arasındaki çeşitli gelişmelerin ilk çözüm biçimi ve temeli, farklı bilimsel-felsefi, politik görüşlerin sentezleşmesinin ana koşulu olarak demokrasi, ancak toplumsal ilerleme durursa verimsiz olabilir. Ama toplumun gelişimi aynı zamanda demokrasinin de gelişimi, yeni biçimlerinin ortaya çıkması anlamına geliyor. Dolayısı ile demokrasinin bugünkü, bizim tanıdığımız tarihsel-somut biçimleri, türleri geçicidir, ama onun özü ve tarihsel nesnel zorunluluğu gelişmekte olan mutlaklıdır. Çünkü o, toplumsal yaşamın örgütlenme tarzıdır. Toplum ise hiç bir zaman örgütsüz, düzensiz olamaz. Demokrasiyi tüm toplumsal sürecin örgütlenme tarzı olarak kabul edersek, toplumun ekonomiden tinsel yanlarına kadar tüm unsurlarını da içerdiğini, sosyal-siyasal ilişkileri içine aldığını kolaylıkla görebiliriz. Demokrasiye ideolojik-politik anlam yüklemenin, onu yaşam ile birlikte somut olarak ele almanın başka yolu da görülüyor.

4- Bir başka klişe de, demokrasiyi özgürlük-bağımsızlık olarak, herkesin dilediğini söyleyebilme ve yapabilme iktidarında olduğu, idaresizliği (örgütsüzlüğü) mutlaklaştırmak biçiminde karşımıza çıkıyor. Bu anlayışı ilk önce Platon "devlet" diyalogunda dile getirmişti: "Demokratik yönetimdeki toplum üyeleri özgürdür. Yani bu toplum özgürlük, açıklık ve canının istediğini yapabilmek olanaklarına zengince sahiptir."(557 a-1). Demokrasi ve özgürlük kavramlarının diyalektik ilişkisinin bu şekilde çarpıtılması, demokrasiyi toplumsal yaşam dan, yaşamın örgütlenme tarzından koparır, onu soyut ide haline getirir. Böylelikle toplumsal gelişme ile demokrasi arasındaki yakın ilişki silikleşir. Bu ise anarşizme yol verir.

Bunun dışında yeni klişelerin oluşma tehlikesi vardır, ve onların hangisinin belli bir aşamada ve koşulda toplumsal ilerleme ilişkilerinin çözüm biçimi olarak gerçekleşmesi, sadece sınıfsal güçlerin oranı tarafından değil, toplumsal yaşamın örgütlenme tarzlarının gerçekleşmesindeki hatalar, iç ilişkiler, zayıflıklarda beliriyorlar. Yani onlar birbirleri ile karşılıklı bağ içinde bulunuyorlar. Platon'un şimdi bile doğru sanılabilir söylediklerine göre "çoğunluk sefalette, zenginler iktidarda bulunan oligarşi, zorunlu olarak ve şiddet aracılığı ile demokrasiye geçer. Demokrasiden ise dikta doğuyor... Çünkü demokrasi aşırı özgürlüktür ki, o aşırı ve sert, kaba olan köleli olarak tiranyalığı doğuruyor."(a.g.e. S. 555-556)

II- DEMOKRASİNİN TARİHSEL MANTIĞI

Demokrasiyi toplumsal yaşamın örgütlenme tarzı olarak tanımlamıştık. Toplumsal yaşam, tarihsel süreç içinde nasıl biçimleniyor? Toplumsal yaşam, örneğin dikta, monarşi, yarı-demokrasi, burjuva demokrasisi, sosyalist demokrasi, anarşizm (ohlakratya-yani kültürsüz sürü halindeki kitle iktidarındır) biçimlerinde örgütlenebiliyor. Yani her bir örgütlenme tarzı,

toplumun gelişmesindeki genel ortak çelişkilerin çözümü olarak ortaya çıkıyor. Tarihin pratiği gösteriyor ki, çelişkilerin en esnek, en gelişkin çözüm biçimi demokrasidir. Kuşkuuz buradan, demokrasinin en kolay kazanılan bir çözüm biçimi olduğu sonucu çıkarılamaz. Platon'un söyledikleri de gösteriyor ki, tersine, toplumsal gelişmenin önünü açmasına, ilişkilerin en esnek biçimlerini yaratmasına rağmen, tarihte en zor kazanılan ve en zor korunan fenomen demokrasi olmuştur. Çelişkilerin sertleşmesinde en kolay çözüm (görünüşte) dikta olarak karşımıza çıkıyor. Dikta, özünde çelişkiyi çözüyor, üzerini örtüyor. Demokrasi ise gelişkinin reel, gerçek bir çözüm biçimidir. Hemen gerçekleşmiyor. Halkın yığınları ise toplumsal psikolojik faktörün etkisi ile ani çözümlerden yana. Bu yüzden tarihsel pratikte sık sık ilk aşamalarında nüfus tarafından desteklenmiş diktalar gözüküyor. Platon'un dediği gibi, toplumlar demokrasinin değerini dikta rejimleri altında öğreniyorlar ne yazık ki. Günümüzde Şili'de orta katmanların çoğu Allende'ye karşı çıkmıştı. Bugün Pinochet rejimi altında, ama onunda gitmesini istiyor. Sovyetler Birliği'nde geniş katmanlar Stalin rejimini özleyiyorlar.

~~Sosyalizm birliğinde geniş katmanlar Stalin rejimini özleyiyorlar~~

Nitekim, toplumsal yaşamın örgütlenme tarzının demokratik olmadığı koşullarda, toplumsal ilişkilerde demokratik unsurlar varlığını sürdürmeye devam edecektir. Bu nesnel bir durumdur. Üretim süreci, üretim güçlerinin belirli bir bağımsızlığını, özgürlüğünü gerekli kılıyor. Çünkü insan özgür olmadan üretim güçlerinin temel unsuru olarak kendisini geliştiremez. Sosyal politik sistemin iç mantığı gereği bu böyledir. Üreticinin özgürlüğü, bağımsızlığı nesnel zorunluluktur. Yok edilemiyor. İnsanlar arasındaki ekonomik-sosyal ilişkilerin bağımsız karakterde bulunmasındaki zorunluluktan söz edilmelidir. "Batı demokrasilerinin rekabetçi pazar ekonomisi ile yakın ilişkisi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu ekonomik sistemin gelişmesi ile Batı modeli demokrasinin gelişmesinin aynı zamanlara rastlaması, demokrasinin kapitalist ekonominin etkisi altında gelişmiş bir sistem olduğu yolunda ~~görü~~ görüşlerin ileri sürülmesine neden olmuştur. Ancak burada bir gerçeği belirtmekte yarar vardır: Batı modeli demokrasinin işlemekte olduğu her ülkede ekonomik düzen rekabetçi pazar ekonomisidir", fikrini söyleyen Erhan Köksal belli bir oranda haklıdır. (E. Köksal, Batı Modeli... S. 299). Çünkü gerçekte burjuva demokrasinin temelinde özel kapitalist mülkiyet, serbest rekabet ve vatandaşların anayasa tarafından temellendirilen bağımsızlığı bulunmaktadır. Daha doğrusu demokrasi saydığım üç temel unsurun gerçekleşme biçimidir. Herhangi bir unsurun sınırlı yada pek gelişmemiş olması hem demokrasi, hem kapitalist üretim tarzının gelişimini olumsuz etkiler. Diğer yandan demokrasi de kapitalist sistemin normal işlevi ve gelişimi için zorunlu ~~bir~~ biçimdir. Bu nedenden dolayı günümüzde kapitalistlerde demokrasi için mücadeleye katılmaktadırlar. Diktatörlük rejimleri incelenirse görebiliriz ki başka altına alınan rejimlerde üretici

güçlerin gelişmesi yavaşlıyor ve duruyor.

Böylece maddi üretimin, kültürel varlığın ve vatandaşların gelişimi için toplumun (dayatılmış) örgütlenme tarzı ile, toplumsal yaşamdaki tinsel-örgütsel hareket gibi unsurlar ve bunların alternatif demokratik tarzı arasındaki çelişki çözülmek zorundadır. Toplumsal yaşamın bu çelişkisinin olumlu çözüm biçimi de koşul olarak her bir yeni formasyonda demokrasidir.

Demokrasi evrensel, aynı zamanda ulusal fenomendir : Demokrasiyi fenomen olarak evrensel ve toplumsal nitelikleriyle tanımak yetmiyor. Onun gerçekleşme biçiminin somut ve tarihsel olduğunu eklemeliyiz. Demokrasi gerçekleştiği evrede, her bir toplumun tarihsel geleneklerini, göreneklerini, kültürünü, somut durumunu içerir. Yani her bir toplumda demokrasinin gerçekleşme biçimi ulusaldır. Evrensel fenomen olarak demokrasinin, ulusal, tarihsel bir kılıfta gerçekleştiği söylenebilir.

Demokrasi, diğer toplumsal fenomenler gibi tarihsel gelişme aşamalarından geçer. Bu aşamalarda demokrasinin tarihsel tipleri oluşur. Evrensel bir fenomen olarak demokrasi, içinde bulunan toplumsal formasyona, tarihsel evreye göre; ilkel demokrasi, köleci demokrasi, (antik Yunan-antik Roma), burjuva demokrasisi ve sosyalist demokrasi olarak karşımıza çıkar.

Herhangi bir aşamada, herhangi bir ülkede var olan demokrasi, herhangi bir ülkede var olanın kopyası değildir. Ayrıca demokrasi gerçekleşirken toplumun bütün geleneklerini, göreneklerini vs. içermiyor. Bunların sadece toplumsal gelişmeyi sağlayan olumlu yanlarını içeriyor. Örneğin, Türkiye'de demokrasi geleneklerden yaşlılara saygıyı geliştirirken, kadınların toplumsal yaşamdan uzak durmasına yönelik alışkanlıkları reddediyor. Türk halkı kendisine ve diğer toplumlara saygı gösterirken, ırkçılığa karşı çıkıyor, reddediyor.

Her bir yeni formasyonda demokrasinin bileşen unsurları daha da gelişir. Bu durumda demokrasinin bileşen unsurlarından, her bir formasyonda var olan ve giderek güçlenip gelişen unsurlardan sözedilebilir.

Demokrasinin araştırıcı, eleşirici mantığı yavaş yavaş ön plana demokrasinin iç mantığının bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Çağımızda sadece politolojik, hukuksal yaklaşım yeterli değildir, felsefi inceleme gündemdedir.

Örneğin, R. Miebuhr ve P. Sigmund demokrasinin üç temel bileşeninden söz etmektedirler: 1-Toplumun birliği ve dayanışması,2-Kişilerin özgürlüğüne inanç,3-Toplumdaki ekonomik, siyasal ve toplumsal güçler arasında uyum ve eşitliğin sağlanması...(Bkz: R. Miebuhr, P. E. Sigmund. Democratic Experiences. N-Y,1969, s. 77)

Saul K. Padavor ise demokrasinin temel nitelikleri olarak 1)Yasa önünde eşitlik,2)Oy vermede eşitlik,3)Temsilcilerin periyodik seçimi,4)çoğunluğun oyuna uygun yaşama ve 5)politikanın saptanmasında siyasal eylem özgürlüğünden söz etmektedir. (Bkz.: S. K. Padover. The Meaning of Democracy. N-Y. ,1963, s. 10).

Yukarıda saydığımız yaklaşımlar önemli ve yenidir. Fakat bu ve benzeri literatürde kimi eksiklikler de görülmektedir. Bu, ilk önce,araştırma mantığının felsefi yaklaşımdan politolojik ve hukuksal yaklaşıma kaymasıdır. İkinci eksiklik ise kavramlar arasındaki bağların , bir kavramdan diğerine geçiş mantığının zorunluluğunun yetersiz ve soyut olmasıdır.

III- DEMOKRASİNİN BİLEŞEN UNSURLARI

Toplumsal yaşamın örgütlenme tarzı olarak demokrasi sistemdir. Bu sistemin yapısının bileşen unsurları ; a)Eşitlik
b)Erk (iktidar)
c)Kişi özgürlüğüdür.

Bu kavramlar birbirleriyle bağlıdır. Birinin gerçekleşme oranı diğerinin gerçekleşmesini etkiliyor. Yani bir temel kavram öncekinin iç gelişkininin hareket ve çözüm tarzı oluyor .

a) Eşitlik : Eşitlik insanlar arasındaki doğal, tarihsel ilişkilerin iç gelişkininin hareket ve çözüm tarzlarından biri olarak oluşuyor. Toplumun örgütlenme tarzını ve onun belli bir tarihsel aşamadaki kaderini belirleyen gelişki midir?Bu insanların ekonomik, politik ilişkilerinin toplumsallığı ile söz konusu bu ilişkileri gerçekleştir-

mekte olan insanların bireyselliği, doğal özellikleri, özneliği, kişiselliği arasındaki diyalektik gelişkidir.

Bütün formasyonlarda var olan demokrasinin genel temeli "eşitlik" tir. Sadece belirli bir örgütün (topluluğun) üyelerinin birbiri ile eşit olduğu, eşit kabul edildiği yerde ve zamanda demokrasidensöz edilebilir. Marks, antik Yunan demokrasisinden söz ederken site demokrasisinin, site vatandaşlarının (küçük mülk sahiplerinin) eşitlik ve özgürlüğüne dayandığını belirtiyordu. Aynı şekilde, "Ailenin, Özel Mülkiyetin, Devletin Kökeni" yapıtında kabilenin demokratik yönetim konseyinin temelini, birbirleriyle eşit olan kabile üyelerinin (kadınlar dahil) oluşturduğunu Engels'de görebiliriz.

Ne var ki eşitlik bir "durum"u değil, sürekli değişim ve gelişimindeki sosyal ilişkiyi yansıtır. İnsanların birbirleri ile eşitliği, onların karşılıklı ilişkilerinde gerçekleşiyor. İnsanların karşılıklı ilişkide bulunma zorunluluğunun toplumsal üretime dayandığını biliyoruz. Aynı şekilde sosyal ilişki olarak eşitlik de toplumsal üretim tarzının temel yasasına, egemen ilişkisine dayanır. Tabii ki, ilk önce bu toplumun, örgütün vs. üyesi olmak gerekir. Kapitalist toplumda değer ekonomik ilişki olarak eşitliğin temelindedir. Marks'ın söylediği gibi, burjuva toplumundaki her bir eşitliğin, her bir özgürlüğün reel temeli değişimdir, yani alış-verişin değere dayanağıdır. (MEGA. II. 1.1. s. 165-170)

Sosyalist sistemde eşitliğin temelinde, değer ilişkisinin üretimdeki gerçekleşme biçimi olarak emeğine göre dağıtım ilkesi olabilir.

Eşitlik, emek diyalektiği ile bağlı, sosyal bir ilişki olarak ele alınırsa onun iki kavşat yanından söz edilecektir: 1-Soyut eşitlik
2-Somut eşitlik

Eşitlik soyut olarak; her bir insanın toplumun üyesi olarak kabul edilmesi anlamına geliyor. ve topluluğun üyelerini biraraya getirmeyi tanımlıyor.

Soyut eşitlik kavramı üzerinde durmakta yarar var. Soyut eşitliğin temelini somut emek oluşturuyor. Marks'ın söylediği gibi, satıcı ve alıcı önce metanın "fiyatına" bakarak alışveriş yapıyorlar. Yani alışverişin gerçekleşmesi için metaların değerlerinin eşit olması gerekir. Soyut emek (değer) üreten insanlar, farklı metalarla piyasada buluşuyor, birbirleri ile bağlanıyorlar. Onların sosyal ilişki olarak eşitliklerinin temelini, ellerindeki eşit değerler sahibi olarak eşit ilişide bulunmaları oluşturuyor. Karşılıklı olarak ellerindeki değerleri bu nedenle kıyaslamak zorunda kalıyorlar. Nasıl ki et ile kömürün kıyaslanmasının biricik yolu onların değerlerinin kıyaslanması ise, alışverişin gerçekleşmesi için değerlerin de karşılıklı olarak eşitlenmesi gerekiyor.

Somut eşitlik : Ancak sosyal ilişkinin gerçekleşmesi için bu yeterli değildir. Sosyal ilişki olarak eşitliğin kurulması için, insanların faaliyeti, özellikleri, yetenekleri, doğal gereksinimleri farklı farklı olmalıdır. Para-Meta ilişkisinin gerçekleşmesi nasıl ki kullanım değerinin farklılığına bağlıysa, bu sosyal ilişki için de zorunludur. Buradan sosyal ilişki olarak eşitliğin salt soyut eşitlik ile açıklanamayacağı, bunun somut yanının varlığının zorunluluğu sonucuna varıyoruz.

İnsanların sosyal ilişki olarak eşitlikte bulunmaları için, örgüt (topluluk) ilişkileri içinde farklı özellikleri bulunmalıdır. Yani ancak insanlar birbirlerinden farklı iseler ve özelliklerine, özgül yeteneklerini gerçekleştirebilirlerse eşittir. Sosyal ilişki olarak eşitliği geliştirmek istersek, insanların geleneklerini, özelliklerini farklı olarak geliştirmeliyiz; daha doğrusu özelliklerinin farklılaşmasına özen göstermeliyiz. Eşitlik adına proto-tip insan yetiştirmeyi savunmak, sosyal ilişkiyi engellemek-yaşamı dondurmak-eşitlik ve demokrasiyi ortadan kaldırmak anlamına gelecektir.

Soyut eşitliği daha iyi anlayabilmek için, "Yeri doldurulamaz insan yoktur" ilkesini ele alalım. Bu ilke, sosyal eşitliğin (ilişkinin) yalnızca bir yanını yansıtıyor. Böyle bir ilke ile toplumun bütünselliğinin devamı nesnel ortak toplumsal çıkar ve kader birli-

ğinin varolduğu açıklanabiliyor. Ancak bu bütünselliğin, gelişmekte olan bir organizma olabilmesi için her bir unsur (üye), kendi yeteneğini, isteklerini, gereksinimlerini geliştirebilmeli-gerçekleştirebilmelidir. Her bir unsurun (üyenin) kendi kullanım değerinin de bulunması gereğinden sözedeceğiz. Böylece, topluluğun sadece bütünselliğinin değil, aynı zamanda onun gelişme zorunluluğundan da söz edeceğiz, "Yeri doldurulamaz insan yoktur" ilkesinin yanında, somut olarak, "hiçbir insanın yeri doldurulamaz" ilkesini de kabul etmek zorunludur.

Özetlemek gerekirse; eşitliğin soyut yanı, topluluğun üyelerinin üye olarak her birinin diğeri ile eşit olması, her bair üye için aynı kıstas, aynı ölçüt ve aynı sorumluluğun kollanması (geçmesi), her bir üyenin toplumun ya da topluluğun soyut bir unsuru olarak karşılıklı bağımlılığını gösteriyor. Montesqueu'nun söylediği gibi "Demokrasiyi sevmek aynı zamanda kendi kendini ölçülü kılmaktır". Eşitliğin somut yanı, üyelerin birbirlerinden bağımsızlığını gösteriyor. İnsanlar bağımlı olarak, birbirlerinden farklı oldukları için sosyal ilişki içine girerek topluluğun bütünselliğini sağlayabilirler ama birbirlerinden bağımsız olarak kendilerini ve topluluğu geliştirebilirler. Yani eşitliği sağlayabilirler. Topluluk için birincil önemde olan topluluğun bütünsel olarak devamını, yani kendisini yeniden üretmek ve toplumsal üretimin devamını sağlamaktır. Topluluğun varlığı ve devamı, bağımlılık ile, bütünsellik ile kazanılır. Bu görevi nesnel ve tarihsel olarak zorunlu bir yönetim mekanizması yürütür.

Topluluğun varlığı ve devamının sağlanması, bağımlılığının düzenlenmesi görevinin belirli bir yönetim mekanizmasına dayanması zorunlu olduğu gibi, aynı zamanda değişmekte olan çevreye, dış müdahaleye karşı koymak, kendisini korumak için bu organizma gelişmeli ve yetkinleşmelidir. Bu yüzden toplumun üyelerinin aktifliği, yaratıcılığı geliştirilmelidir. Saydıklarımızın gerçekleşmesi için topluluk bişeyler için uyumlu ekonomik, sosyal ve politik koşullar yaratmalıdır. Eğer bu topluluk gerçekten de demokratik ise...Bu da yönetim mekanizmasının görevlerindedir.

Bu konuda Server Tanilli şöyle demektedir: "Demokrasi geri ülkelerde, halkların gerçek çıkarlarının bilincine varmalarını sağlayan en güvenli yoldur. İktisadi bağımsızlığı elde etmede, giderek sanayileşmede bu bilinç şarttır. Böylece demokrasi, geri kalmış ülkelerin iktisadi bağımsızlığı elde etmelerinin, giderek gerçekten sanayileşmelerinin zorunlu bir güvencesi oluyor". (Bkz. Server Tanilli. Nasıl Bir Demokrasi İstiyoruz? 3. baskı. Say. İstanbul 1989 s. 25-26). Fakat demokrasi bilincinin varlığı yeterli değildir. Vatandaşın ya da örgüt üyesinin aktifliğinin, yaratıcılığını savunan, ekonomik açıdan temellendiren ve gerçekleşmesini hukuksallaştıran mekanizma olarak yönetim merkezi gerekir. Yani yönetimin, zorunlaştıran topluluğun bütünselliği ve istikrarlığını korumakla bireyin eşitliği ve istikrarın yadsınması olarak gelişim arasındaki ilişkinin çözümlenmesi ve biçimlendirilmesidir. İnsanlık tarihinde kimi topluluklarda söylenenleri dışlayan yönetim mekanizmaları oluşmaktadır. (Dikta rejimleri- faşist yönetimler vs.) Ama bu topluluğun yetkinleşmesi, gelişmesi toplumsal sürecin nesnel olgusudur. Dolayısıyla toplum üyelerinin ve çeşitli örgütlerin aktifliği gerçekleşmelidir. Bu durum nesnel ve kaçınılmazdır. Böylece diktatörlük rejimi toplumun içinde inkar edilmeye başlar. (Salazar rejimi- Franko rejimi gibi). Dikta rejimleri çeşitli biçimlerde demokratikleşir. (Toplumsal üretimin iki karşıt yanı vardır. Bağımsızlık ve merkezîyetçilik. Ekonomide meta ilişkisi vardır. Meta ilişkilerinde üretimin toplumsallaşması, merkezîyetçiliği zorunlu kılıyor. Buna rağmen bağımsız meta üretiminin devamının sağlanması zorunludur, bu ise üretim ilişkilerinin demokratikleşmesini zorunlu kılar.

Genel olarak, yani yaratıcılığın eylemin içeriğine karışmadan, ancak topluluğun bütünselliğind e savunan bir tarzda kuşkusuz bu aktiflik, yaratıcılık toplumun bütünselliğine, varlığına hizmet ediyor. Yani bunua örgütlenmesi ve yönetilmesi zorunludur. Toplum üyelerinin bağımsız yaratıcılığının bireysel gelişmesinin yönetilmesi, örgütlenmesi (olumlu yada olumsuz) düşünülemez. Hiç örgütlenmeyen, hiç yönetilmeyen bağımsız, yaratıcı gelişmenin söz konusu olamamasının nedeni de budur.

b) İktidar; Topluluğun yönetilme görevinin biçimleri farklı farklı olabilir; toplumsal mekanizma yerine getirir. Yani bun ve bireylerin

bağımsızlığını, öznelliklerini, kişisel değerlerinin savunma ve sağlama ipleri bulunmakta olduğundan dolayı demokrasinin merkezidir. Yani iktidar, demokrasinin merkezi unsurudur. Topluluğun örgütlenmesi ve yönetilmesi zorunlu olduğundan dolayı iktidarın da zorunlu ve evrensel boyutları olduğu, toplumda yalnızca sınıfların varlığına bağlı olmadığı sonucu ortaya çıkacaktır. Örneğin, ilkel komünal toplumdaki yönetim mekanizması.

Sınıflı toplumlarda iktidarın belirgin özelliği nedir? Bu toplumlarda iktidarın "devlet" biçiminde örgütleniyor olması, çoğunlukla iktidarı salt devlet cihazına indirgene yanlılığını ortaya çıkarıyor. Sınıflı toplumlarda, soyut eşitlik ve somut eşitlik ilişkisi egemen sınıf yararına çözümleniyor. İktidarda soyut eşitlik, merkeziyetçilik olarak yansıyor, anayasa ve diğer yasalar aracılığı ile uygulanıyor. Ama iktidar, topluluğun sadece merkezi yanını olarak sınırlandırılmaz. O, topluluğun yeniden üretme faaliyetini ve gelişmesini de yönetmelidir.

İktidar soyut eşitliği sağladığı gibi, somut eşitliği de sağlamalıdır. Yani topluluğun bağımlılığını, bütünselliğini sağladığı gibi toplumun yeniden üretilmesi, üyelerin bağımsızlığının, bireysel gelişiminin de güvencesi olmalıdır. Bu nasıl olacaktır? Bu iki karşıt iktidara, demokratik-merkeziyetçilik olarak yansıyor. Nesnel zorunluk olarak bağımsızlık ve yaratıcı aktiflik -somut eşitlik- iktidarın demokratikleşme eğilimini temellendirmekteyse, nesnel zorunluk olarak bütünsellik, istikrarlık ve toplumsallık -soyut eşitlik- merkeziyetçiliğin temelinde bulunmaktadır. Böylece demokratik merkeziyetçilik ilkesinin nesnel bir yasa olduğu sonucu ortaya çıkıyor. Eşitliğin somut ve soyut yani kendiliğinden dengede bulunamaz. Bunun nedeni de, soyut eşitliğin gerçekleşmesinin daha kolay olmasıdır. Dolayısı ile pratikte sık sık merkeziyetçi yanın ağır bastığı gözleniyor. Topluluğun bir başka formasyona geçişi aşamalarında somut yanın ağır bastığını gözliyoruz. Yani bağımsızlık, somut eşitlik ağır basıyor. Demokratikleşme aktifleşiyor. Bir yandan yeni, egemen olmak üzere sınıf halk yığınlarının bağımsız ve aktif olmadığından yararlanıyor. Çünkü kendisi de bu halkın bir parçası, katmandır ve biliyor ki, eskimiş formasyonu ancak aktif, yaratıcı

ve bağımsız olanlar inkar edebilirler, diğer yandan ise somut eşitliğin ağır basmasının temelinde eski formasyonun iktidar mekanizmasının zayıflamak üzere olması yeni formasyonun iktidarı ise daha oluşmuş ya da oluşmak üzere olması bulunuyor.

İktidarın merkezîyetçiliği ağır bastığında, demokratikleşmenin önü tıkanacaktır. Toplumsal yaşam diktatörlük tarzında biçimlenecektir. Bağımsızlık ağır bastığında, bütünselliğin, toplumun varoluşu ve kendisini savunma ve de geliştirmek için nesnel bir temel koşul olduğu görülemediğinde ise anarşizm oluşacak ve bunun da sonucu, Platon'un söylediği gibi diktatörlük oluşabilir. Peki, iktidar gücünü nereden alıyor? T. Hobbes'un tanımı ile: "İktidar, toplumun tüm üyelerinin ortak iradesidir". Böyle düşünülürse, toplumun her bir üyesi, kendi iradesinin bir parçasını iktidara veriyor, Böylece iktidar, toplum üyelerinin iradesine dayanan ve aynı zamanda onların iradesini sınırlayabilen ortak mekanizma olmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre, iktidarın aldığı kararlar, ortak kararlar olmakta ve uygulanması zorunlu olmaktadır. Ama iktidar ilk önce gücünü *yeni etkinliğini kendisinin nesnel ve toplumsal zorunluluğundan alıyor. (Marks)*

Yönetim, her bir toplumun *genel karakteristiği*dir. Üretimde insan sadece nesnenin biçimini *değiştiriyor, aynı zamanda kendisinin bilinçli amacını gerçekleştiriyor. Onun bilinçli amacı yasa olarak insanın eylem tarzını ve karakterini belirliyor.* Bu amaca insan kendi iradesini veriyor. İnsan iradesinin üretim hareketi ve tarzına bağlı kalması bir defada *gerçekleşemez süreklidir.* Üretim olmasından dolayı *üreticilerin iradeleri toplumsallaşır, birbirleri ile bağlar ve ortak irade, ortak çıkar oluşur.*

Her bir toplumsal ya da ortak emek, *belli bir orandaki yönetim gereksinimi* duyar. Bu yönetim, bireysel işer (emek) arasında uyumluluğu oluşturuyor ve bağımsız organların hareketinden farklı olarak tüm üretim organizmasının hareketinin sonucunda oluşmakta olan ortak işeri gerçekleştiriyor. Marks'ın söylediği gibi geniş boyutlu her türlü ortaklaşa emek, bireysel etkinliklerin uyum içersinde

çalışmasının sağlanması, ayrı ayrı organların etkinliklerinden farklılık gösteren birleşmiş organizmanın çalışmasından doğan genel görevlerin yerine getirilmesi için, şu ya da bu ölçüde yönlendirici bir otoriteye güven duyar. Tek bir kemancı kendi kendisinin yöneticisi olur ama orkestra için bir şefe gerek vardır". (K. Marks. Kapital, cilt I, s. 345. Sol Yayınları. Ankara)

İktidar kendi etkinliğini buradaki zorunluluk ve nesnelliklerinden alıyor. Kapitalizmde yönetim burjuvazinin eline geçiyor. İşçi kendi işçisi ile birlikte kendisinin yönetilme fonksiyonunu da kapitaliste satıyor. O sadece üretici olarak üretime katılıyor. Kapitalistin, "bir generalin komutayı savaş alanında ele almasının zorunluluğu gibi, bizzat üretim alanında komutayı ele alması vazgeçilmez bir zorunluk haline gelmiştir.

Merkeziyetçilik iktidarın genellikle yürütme organında gerçekleşiyor. Toplumsal üretimin toplumsallaşma sürecinin gelişimi ve bunun kapitalist toplumdaki tekelleşme biçimi ya da Stalinci sosyalist toplumlarda mülkiyetin aşırı devletleşmesi yürütme organının olumsuz ağır basmasına götürür. Böylesi eğilime demokratikleşmenin iktidardaki gerçekleşme biçimi olarak parlamentonun yani yasama organının gelişimi engel olabilir. Parlamento ve onun yetkinleşmesi toplumdaki çeşitli sosyal grupların çıkarlarını devlet politikasını ve yürütme organının programını belirlemede hesaba katılmasını, sadece vatandaşın devlet karşısındaki sorumluluğunu değil, bunun diyalektik karşılığı olarak devletin de her bir vatandaş karşısındaki sorumluluğunu sağlayabilir. (Tabii ki bu bizim arzumuzdur), ve bunların gerçekleşmesi ile ilgili yasalar kabul eder. Yani devletin bu organı bağımsız, özgür görüş ve çıkarları sentezleştirir ve toplumun gelişmesine hizmet eden politikayı belirler. Yürütme ve yasama organlarının karşılıklı uyumunu sağlayan devlet yargı ve organıdır. Ama bireyin haklarını, somut ve soyut eşitliklerini savunan, sistem olarak avukatlıktır, İktidarın demokratik olmasının temelinde nesnel ilişkilerin varolması yeterli değildir, bunları dile getiren hukuksal yasalar da bulunmalıdır.

Yine de Monstesqueu'nun söylediği gibi, "Demokrasi eşitliği sevmektir. Ama bu sevgiyi geliştirmek için eşitlik yasallandırılmalıdır".

Yaşamın demokrasi tarzında örgütlendiği toplumda iktidar hukuk aracılığı ile, bir yandan her vatandaşın eylemini düzenliyor, kontrol ediyor, böylece sosyal ilişkileri merkezileştiriyor. Öte yandan, yine hukuk aracılığı ile, kendisinin bireyler karşısındaki sorumluluğunu düzenliyor. İşte bu noktada, hukuk iktidar ve vatandaşlar arasındaki düzenleme rolü ile nesnel ve diyalektik iç gelişmesini açığa çıkartıyor. Hukuk aracılığı ile iktidar ve birey (dolaylı) ilişkide bulunuyor.

C. Kişi Özgürlüğü

Hukukun bu düzenleme rolü ile kendi iç gelişmesini açığa çıkarttığını belirttik. Buradaki zıtlık nedeniyle hukuk, bireyin ve vatandaşın kendi haklarının nesnel eşitliğinin gerçekleşmesini düzenliyor. Bu düzenleme sonucu, bireyin eyleminin sınırı, hak ve özgürlükleri ile sorumluluğu, toplumda olması gereken demokrasinin gerçekleşme oranını yansıtır. Bu anlamda demokrasinin, hukuk ile sağlanmış olmasının da çok kere pratikte bir anlam ifade etmediği, esas olarak bireylerin hak ve özgürlüklerini kullanabilme oranlarının demokrasinin gerçekleşme oranını yansıttığı söylenir.

Hukuk kuralları ile düzenlenmiş ve korunmuş olsa da, kişi özgürlüklerinin kullanılabilirliğinden, toplumun demokratik olup olmadığı sorunu açıklık getirilebilir. Toplum demokratikleşmesinin en önemli kıstası, kişi hak ve özgürlüklerinin varlığı ile bunların kullanılabilme oranıdır. Kişi özgürlüğü nedir? Bu Anayasa tarafından toplumun ortak çıkarları ve bütünselliğine bağlı olarak belirlenen (sınırlanan) ve aynı zamanda garanti altına alınan, savunulan vatandaşın bağımsızlığı ve bağımsız olarak eylem hakkı, eylem alanıdır. Buna, dünya görüşü belli bir ideolojiyi öğrenmek ve söyleyebilmek, propagandasını gerçekleştirmek ve örgüt kurmak hakkı da dahildir. (Server Tanilli)

Kiş hak ve özgürlüğü kavramı, toplumun ekonomik gelişmesi ile doğrudan bağlı olduğu için tarihsel, aynı zamanda nesnelidir. İktidar kişi refahını, vatandaşların, sosyal grup ve sınıfların politik aktifliğine, toplumun ekonomik gelişmesine bağlı olarak oluşturup geliştirebilir. Aynı zamanda kişi özgürlüğü, sınıflı toplumlarda, sınıfların karşılıklı durumuna, bunlar arasındaki güç

dengesine bağlıdır.

Öte yandan, kişi özgürlüğü, topluluğun kültür düzeyi ve politik aktifliğine bağlıdır. İktidara katılma ve demokratik-merkeziyetçilikte denge sağlanması, halkın kültür düzeyi ve politik aktifliği ile doğrudan ilgilidir.

Halkın hukuk bilincinin gelişme düzeyinin de kişi özgürlüğü ile ilişkisini ayrıca vurgulamak gerekiyor. Kişi özgürlüğü, iktidar tarafından güvenceye alınıp, aynı zamanda iktidar tarafından hukuk aracılığı ile sınırlandırıldığına göre, bireyin toplum ve iktidar karşısındaki sorumluluğu ile kişi özgürlüğünün sınırları hukuk aracılığı ile çizildiğine göre, kişi özgürlüğünün hukuk tarafından sağlandığı koşullarda bile bu özgürlüğün kullanılabilmesi ancak hukuk bilincinin gelişmesine bağlı olur. Aynı şekilde iktidarın kişi özgürlüklerini hukuka rağmen sınırlandırma çabalarına karşı aktif politik tutum için önkoşul, hukuk bilincinin varlığında bulunuyor. Kişi özgürlüğünün sınırlandırılması, yani her bir vatandaşın, kişinin devlet ve idare makamları karşısında sorumluluğunun ağır basması toplumsal ilerlemeyi frenliyor. Ama bu ağır basma devletin güncel faaliyeti için kolaylık yaratıyor. Yani iktidar çevrelerinin yararınadır. Bu merkezileşmenin ağır basmasının bir nedenidir, bir biçimidir.

Kişi özgürlüğü, somut olarak ne zaman demokrasi sorunu ile bağlıdır?

Bireyin, özgür gelişmesinin sadece kendisine değil, içinde bulunduğu sınıfın ve tüm toplumun da gelişmesine katkıda bulunduğu koşullarda demokrasi ve özgürlük kavramları içiçe geçmiş olacaktır. Kişi toplumun ya da ilerici sınıfın gelişmesine katkıda bulunarak kendi aktifliğini, yaratıcılığını, özgürlüğünü gerçekleştirebilir. Yani kişi özgürlüğünde insanın toplumsallığının yansması olarak soyut eşitlik ile toplumsallığın diyalektik yadsması olarak bireysellik, öznellik, yani somut eşitlik arasındaki çelişkinin hareket biçimidir. Tabii, bu konuda da dengeyi korumak kolay değildir.

Toplumun gerçekten de gelişmesini sağlayan, tek tek bireylerin devlet yasalarına dayanarak ve güvenerek aktifliği, özgürlüğü, yaratıcılığıdır. Bu açıdan bakılınca, bireyin özgürlüğünün sınırları hukuk tarafından belirlenmiş olduğundan, belirli bir zamanda bu sınır bireyin ve dolayısıyla da toplumun da gelişmesinin önünde engel oluşturabilir. Çünkü toplumsal yaşam, vatandaşların manevi, kültürel ve

politik düzeyi ve toplumsal varlık durumundan geliyor. Fakat hukuksal yasalar ise sabittir, dolayısıyla yaşamın gelişiminin gerisinde kalmaya başlar.

Böylece bireyin yaratıcılığı, özgürlüğü ile çizili bulunan sınır arasında çelişki ortaya çıkıp sertleşmeye başlar. Bireyin bağımsızlığı ile merkezin bağlayıcılığı arasındaki bu çelişkide, bireyin eylemi, özgürlüğü mücadele biçimi haline alır, varolan hukuk ve iktidar biçimi inkar edilmeye başlar. Yavaş yavaş aktif azınlığın haklı olduğu görünmeye başlar ve azınlık çoğunluğa dönüşür.

Toplumsal gelişimin nesnel yasaları bu çelişkinin çözümünü gösteriyor. İktidar biçimi ve hukukun sınırları değişir ve bireyin, dolayısıyla toplumun gelişmesinin öngördüğü daha esnek biçimlere geçer. Burada çelişkinin bu şekilde çözülüyor olması çelişkinin yok olduğu anlamına gelmiyor kuşkusuz. Çelişki nesnel olduğu için, yeni bir aşamada yeni bir çelişkiyi biçimlendirir. Dolayısıyla, her bir ulusal formasyonda olduğu kadar ulusların karşılıklı ilişkilerinde de de demokrasinin bu diyalektik süreci evrensel olarak geçerlidir.

ULUSLARARASI DEMOKRASİ ÜZERİNE

Demokrasinin evrensel çelişkisi olarak merkezileşme (toplumsallık) ile bağımsızlık çelişkilerinin varlığı ve gelişme diyalektiği, uluslararası ilişkiler sisteminde daha da karmaşıklaşıyor. Temelinde nesnel olarak oluşmakta ve gelişmekte olan ekonomik, ticari, politik ve kültürel karşılıklı ilişkiler bulunan ulusların karşılıklı olarak ilişkide bulunma zorunluluğu ve bu ilişkilerin birbirine bağımlı oluşu, eşitliğin önce nicel ve sonra nitel olarak ortaya çıkması sonucunu doğuruyor. Öyleyse, dünya topluluğunun bağımsız üyelerinin iradelerinin yansıdığı bir ortak iktidardan da söz edilebilir mi? Son zamanlarda BM'ler örgütünün, Ortak Pazar, Avrupa Parlamentosu gibi örgütlerin işlevlerinin artması, ulusların karşılıklı olarak böyle bir organa (ortak iktidara) gereksinim duyduklarını dile getirmeleri, uluslar topluluğunun demokrasi isteminden mi kaynaklanıyor?

Uluslararası mekanizma, her bir devleti birey olarak ele aldığı gibi, her bir devletteki bireylerin tek tek eşitliğinden, özgürlüğünden hareket ederek, kendi bireylerinin özgürlüğünü güvence altına almayı amaçlıyor.

Uluslararası ilişkiler süreci, bu ilişkilerin iç çelişkisi olarak uluslararası durumun istikrarlığı, statüko ile ülkeler içindeki sosyal ve politik değişimler arasındaki karşıtlığın hareket ve çö-

züm biçimi olarak demokratik örgütlenmeyi gerekli kılıyor. Bu yeni bir durum değildir. Devletler arası hukukun ortaya çıkışı yeni değildir. Nevarki, uluslararası ilişkilerin örgütlenme biçimi, dünyanın sınırlarının küçülmesi ile birlikte kendi hukuksal sınırlarını da zorluyor. Uluslararası ilişkilerde demokratik olmayan yanlar zorlanıyor. Genel insani olan talepler bu ilişkilerin demokratik olmasının temelini oluşturuyor. Böylece bireyin özgürlüğü ve gelişmesini, dolayısıyla toplumun gelişmesini engelleyen hukuk ve iktidar biçiminin inkar edilerek gelişkinin daha esnek ve yeni biçimde çözümü nasıl olanaklı oluyorsa, ulusların karşılıklı ilişki ve bağımlılığının nesnel sonucu, onların hukuk sınırlarını da zorluyor, genel insani talepler ve dünyanın geleceğinin korunması talebi temelinde demokratikleştiriliyor.

Uluslararası demokrasinin zorunlu ve nesnel olduğu açıktır. Peki bu topluluğun üyeleri olan devletlerin kendi iradelerini yansıtabildikleri bir ortak iktidardan nasıl söz edilebilir? Özellikle birbirine karşı sistemlerin ve sınıfların bulunduğu koşullarda, bu temel gelişkinin uluslararası ilişkilerin demokratikleşmesine olan etkisinin hangi doğrultuda olacağı konusunda neler söylenebilir? Kompüterlerin çağımızda oynadığı rol ve karşılıklı iletişimin korkunç hızı biliniyor. Kompüterlerin varlığı ve giderek geliştirilmesi, insanlar ve uluslararası ilişkileri yoğunlaştırırken sosyal ilişki olarak eşitliğe ve demokrasiye nasıl hizmet ediyor? Ne var ki, kompüter sayayini elinde bulunduran güçlerde bu ilişkileri yönlendirme, böylece denetleyip sınırlandırma olanağı da veriyor. Bu durumda çağımızın nesnel gelişmesinde uluslararası ilişkilerin demokratikleşmeden yana eğilim gösterdiğini söylemek ve ortak bir iktidarın oluşmasında nesnel zorunluluk görmek ne derece doğru olacaktır?

Kuşkusuz demokrasi ve özellikle evrensel olarak demokrasi konusundaki sorular çoğaltılabilir. Ancak genel olarak bugün vardığımız nokta da, bireylerin-ulusların-uluslar topluluğunun gelişmesinin ve yaşamının devamının sağlanmasının demokrasiye sıkı sıkıya bağlı olduğu ve onun bir "iktidar yolu" değil, toplumsal yaşamın, insanın yaratıcı hayatının şimdiye kadar bilinen en esnek, en verimli örgütlenme tarzı olduğu doğrudur.

Doç. Dr. TAHİR MUHAMMETOĞLU